

Διαρκές σεμινάριο κοινωνικής θεωρίας

Κράτος, νομικές μορφές και κοινωνικο-οικονομικές σχέσεις

*...η ανυπόφορη υποθήκη της μετα-καντιανής φιλοσοφίας,
ότι ελευθερία χωρίς νόμο δεν είναι ελευθερία.*

T.B. Αντόρνο

Ο διαχωρισμός του κράτους από τη σφαίρα εκδίπλωσης ιδιωτικών ενεργειών και δραστηριοτήτων, συμφερόντων και επιδιώξεων, όπως και των σχέσεων που διαμορφώνουν, δηλαδή την *αστική κοινωνία*, αποτελεί την καταστατική συνθήκη του νεωτερικού κόσμου. Αυτή η διάκριση αποτελεί τόσο προϋπόθεση, όσο και αποτέλεσμα της ανάπτυξης της *ελεύθερης υποκειμενικότητας*, της οποίας η –πάντοτε επισφαλής– κατοχύρωση συνιστά το κρίσιμο διακύβευμα της νεωτερικότητας. Πρόκειται για τον επίδοκο χαρακτήρα της *καθολικότητας* που υπόσχονται ότι ενσαρκώνουν το κράτος και το Δίκαιο διασφαλίζοντας τυπικά την ισότητα και ελευθερία όλων των υποκειμένων και τις δυνατότητες ουσιαστικής ισχύος τους.

Στις διαδικασίες διαμεσολάβησης μέσω των οποίων αποκαθίστανται οι σχέσεις κράτους και αστικής κοινωνίας κεντρική θέση έχει το *νεωτερικό Δίκαιο*, εφόσον η διάκρισή τους εγγράφεται αναγκαία στις προσίδιες στη νεωτερικότητα νομικές μορφές. Η διερεύνηση των σχέσεών τους με τα κοινωνικά και οικονομικά περιεχόμενα τα οποία οργανώνουν και ρυθμίζουν είναι το γενικό θέμα του σεμιναρίου.

Η ανεξαρτησία που χαρακτηρίζει ωστόσο το νεωτερικό κράτος ως αποκρυστάλλωση της καθολικότητας έναντι της αστικής κοινωνίας ως χώρου έκφρασης της μερικότητας μέσω του Δικαίου αποτελεί αντικείμενο των κοινωνικών θεωριών που δεν περιορίζονται στην πραγμάτευση των πολιτικών και κοινωνικών φαινομένων και του Δικαίου καθεαυτά, αλλά τα εξετάζουν υπό το πρίσμα της ολότητας των κοινωνικοπολιτικών διαμεσολαβήσεων που τα καθορίζουν. Με ζητούμενο τον προσδιορισμό των σχέσεων κράτους και αστικής κοινωνίας οι κοινωνικές θεωρίες καλούνται να διερευνήσουν τον αλληλοκαθορισμό των νομικών μορφών αφενός και των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων αφετέρου.

Για την κοινωνική θεωρία αποκτά κεφαλαιώδη σημασία το ζήτημα της παραγωγής μορφών δικαίου από τις οικονομικές σχέσεις, τόσο στη σφαίρα της κυκλοφορίας, όσο και στη σφαίρα της παραγωγής. Εν προκειμένω είναι κρίσιμη και η διερεύνηση του χαρακτήρα που έχει η τοπογραφική μεταφορά βάση-εποικοδόμημα πέρα από την αφηρημένη παραδοχή της αλληλεπίδρασής τους. Η κοινωνική θεωρία είναι ταυτόχρονα υποχρεωμένη να θέσει το ερώτημα της διαμορφωτικής κοινωνικής λειτουργίας των νομικών μορφών και κανόνων, αλλά και αντίστροφα της νομοπλαστικής δύναμης εξωνομικών μορφών ορθολογικότητας που δημιουργούν οι οικονομικές ή άλλες κοινωνικές σχέσεις. Ομόλογα προβλήματα αποτελούν οι διακρίσεις μεταξύ νομικής και κοινωνικής ισχύος κανόνων Δικαίου, όπως επίσης ζητήματα που άπτονται του πολιτικού ή μη χαρακτήρα του δημοσίου αλλά και του ιδιωτικού δικαίου, όπως και του κοινωνικού περιεχομένου της διάκρισής τους.

Στον ορίζοντα που διαγράφεται από αυτήν τη θεματολογία την κύρια οδό προσέγγισης συνιστά η *κοινωνική θεωρία του κράτους και του Δικαίου* με κύρια ζητούμενα:

1. τη χαρτογράφηση των κλασικών αντιλήψεων αναφορικά με τη σχέση νομικών μορφών και οικονομικών και κοινωνικών περιεχομένων, χωρίς ωστόσο να προϋποτίθεται κάποια συγκεκριμένη θεωρία, καθώς αποτελεί επιδίωξη του σεμιναρίου να τεθούν σε κριτική και διάλογο μεταξύ τους οι υπό συζήτηση θεωρήσεις.
2. τη συμβολή στην κατανόηση και άρθρωση σύγχρονων κριτικών-κοινωνικών αντιλήψεων του κράτους και του Δικαίου με συστηματικό τρόπο χωρίς να απουσιάζουν οι ιστορικές αναδρομές, όπου είναι απαραίτητες για την κατανόηση των συστηματικών μετατοπίσεων.

Οι συστηματικοί άξονες που προτείνονται αποσκοπούν στην κατά θέματα-διακυβεύματα άρθρωση των αντιλήψεων που παρουσιάζουν οι εισηγήσεις πέρα από τις δεδομένες ιστορικές αλληλουχίες. Στόχος του πρώτου κύκλου εισηγήσεων είναι η ανασυγκρότηση του πεδίου έντασης που βρίσκεται στη βάση του νεωτερικού Δικαίου μεταξύ Φυσικού Δικαίου, Δικαίου του Λόγου και Νομικού Θετικισμού, όπως διαμορφώνεται μέχρι τα μέσα περίπου του δεκάτου ενάτου αιώνα. Με αφετηρία την ερμηνεία των κυρίων εκδοχών αυτών των αντιλήψεων, στο δεύτερο κύκλο θα θεματοποιηθούν οι θεμελιώδεις κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στο Δίκαιο σε σχέση με τις θετικιστικές και κριτικές θεωρίες του Δικαίου μέχρι τα μέσα του εικοστού αιώνα. Συγκεκριμένα θα συζητηθούν:

- α) οι ερμηνείες της συνάρτησης των κοινωνικών και οικονομικών προσδιορισμών των πολιτειακών, αλλά και των ιδιωτικοδικαϊκών θεσμίσεων με τη μορφή του νεωτερικού κράτους και του Δικαίου. Προς διερεύνηση είναι η κατανόηση αυτών των προσδιορισμών ως προϋποθέσεων, παραγών ή όρων πραγμάτωσης των νεωτερικών μορφών Δικαίου.
- β) οι εννοιολογήσεις με τις οποίες οι θεωρίες κωδικοποιούν και εξηγούν το διαχωρισμό κράτους και αστικής κοινωνίας και η συναφής αξιολόγηση της κοινωνικής λειτουργίας του Δικαίου σε σχέση με τον εν λόγω διαχωρισμό.
- γ) οι δυνατότητες αποτύπωσης των τάσεων επέκτασης της ισχύος του Δικαίου ή και διάβρωσης ή αποσάθρωσης των νομικών συστημάτων και οι θεωρητικές προσαρμογές που επιβάλλουν αυτές οι τάσεις.
- δ) η κατανόηση της διακριτής φύσης δημοσίου και ιδιωτικού Δικαίου και της σχέσης μεταξύ τους. Είναι το πρώτο συγκροτημένο με αυστηρά νομική λογική ή αποτελεί συμπύκνωση πολιτικών συσχετισμών; Είναι η μορφολογία του δεύτερου ανεξάρτητη από πολιτικούς και κοινωνικούς συσχετισμούς ή αποτελεί αντίθετα μια ιδιαίτερη μορφή άσκησης κρατικής πολιτικής με κοινωνικά και οικονομικά περιεχόμενα;
- ε) η κριτική θεώρηση θεμελιωδών εννοιών της νεωτερικής πολιτικής φιλοσοφίας και της φιλοσοφίας του Δικαίου, όπως λ.χ. το δόγμα της κυριαρχίας του γενικού νόμου, η μορφή των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων, η διάκριση των εξουσιών, με βάση τόσο τις κοινωνικές λειτουργίες που επιτελούν όσο και τους ιστορικούς όρους ανάδυσής τους.

Ο σχεδιασμός του Εργαστηρίου Κοινωνικής Θεωρίας και Έρευνας προβλέπει τη συνέχιση του σεμιναρίου το εαρινό εξάμηνο με την εξειδίκευση της θεματολογίας σε καίρια ζητήματα που έχουν προκύψει κατά τη διαμόρφωση της νεοφιλελεύθερης συνθήκης τις τέσσερις τελευταίες δεκαετίες στο φως των αντίστοιχων προσαρμογών της κοινωνικής θεώρησης του κράτους και του Δικαίου.

Οι συντονιστές: Δ. Καρύδας, Ε. Ρεθυμωτάκη

Η ομάδα ερευνητών και διδασκόντων του Εργαστηρίου: Β. Αρανίτου, Γ. Κτενάς, Μ.Μούρτου, Σ. Ποταμιάς, Ν. Τζανάκης-Παπαδάκης, Δ. Τζαρέλλας, Γ. Φλυτζάνης, Ν. Φωλίνας